

Fabio Stassi

ΜΑΣΤΡΟ-ΤΖΕΠΕΤΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΔΗΜΗΤΡΑ ΔΟΥΣΗ

ΙΚΑΡΟΣ

ΜΑΣΤΡΟ-ΤΖΕΠΕΤΟ

Questo libro è stato tradotto grazie a un contributo per la traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale italiano.

Το παρόν βιβλίο μεταφράστηκε με επιχορήγηση του Υπουργείου Εξωτερικών και Διεθνούς Συνεργασίας της Ιταλίας.

Τίτλος πρωτοτύπου: *Mastro Geppetto*

© 2021, Sellerio Editore, Palermo

© 2023, Εκδόσεις Ίκαρος για την ελληνική έκδοση

Μετάφραση από τα ιταλικά: Δήμητρα Δότση

Επιμέλεια – Διόρθωση: Σταυρούλα Αλεξανδροπούλου

Σχεδιασμός – Εικονογράφηση εξωφύλλου: Χρήστος Κούρτογλου

Στοιχειοθεσία – Σελιδοποίηση: Εκδόσεις Ίκαρος

Παραγωγή: Κοτσάτος Α.Ε.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, της σελιδοποίησης, του εξωφύλλου και γενικότερα όλης της αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

Πρώτη έκδοση: Ιούνιος 2023

ISBN 978-960-572-594-5

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΚΑΡΟΣ • ΒΟΥΛΗΣ 4, 105 62 ΑΘΗΝΑ • Τ: 210 3225152 • www.ikarosbooks.gr

Fabio Stassi

ΜΑΣΤΡΟ-ΤΖΕΠΕΤΟ

Μετάφραση
Δήμητρα Δότση

ΙΚΑΡΟΣ

Στην Ελεονώρα, τον Τζάιμς
και την Τσετσίλια

Η ύπαιθρος φέτος κατοικείται από τέρατα.
Νομίζουμε ότι ζούμε, ότι είμαστε αληθινοί,
όμως δεν είμαστε παρά η προέκταση,
η σκιά όσων έχουν ήδη γραφτεί.

ΛΕΟΝΑΡΝΤΟ ΣΑΣΑ

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΕΚΑΡΑΣ

Μια ιστορία της δεκάρας είναι, γνωστή στους πάντες, μα στα Απέννινα όρη ζει ακόμα ένας γέροντας που ξέρει πώς έγιναν στ' αλήθεια τα πράγματα. Και τα αφηγείται τυλιγμένος στη βαριά χειμωνιάτικη μυρωδιά και με μια κουβέρτα στους ώμους, με αντάλλαγμα ένα ποτηράκι κρασί ή ένα πούρο. Μιλάει στον ενεστώτα, θαρρείς και όλα συμβαίνουν και πάλι από την αρχή, και τα χνότα του κρυσταλλιάζουν. Τα λόγια του είναι βέργες, ξερόκλαδα που τρυπάνε τα χέρια, αφήνουν σημάδια στο χιόνι. Είναι ένα στραβό χαμόσπιτο, λέει, μισογκρεμισμένο, που φωτίζεται χάρη σε μια χαραμάδα στον πέτρινο τοίχο του, ένα παραθυράκι όλο κι όλο, ίσα ίσα για να μπαίνει φως το πρωί και για να ακούγεται τη νύχτα το τυφλό τριζοβόλημα των αστεριών. Εδώ αρχινάνε όλα, σε τούτη την πέτρινη σπηλιά, λαξευμένη στον βράχο, πλάι σ' έναν γκρεμό, μπροστά από ένα καταπράσινο άγριο φάραγγι σαν εκείνα των παραμυθιών που τα διέσχιζαν οι ιππότες στις εσχατιές του χωριού, εκεί κάτω στα χαμηλά, στα βάθη, σε μια κατηφορία που διατρέχει την κοιλάδα – αν και η κοιλάδα δεν φαίνεται, την καταλαβαίνεις μόνο από τη λευκή σκόνη στον δρόμο. Μα ακόμη κι αν το τοπίο είναι επισφαλές και τα πάντα δίνουν την αίσθηση πως μπορεί να καταρρεύσουν από στιγμή

σε στιγμή –το ρυάκι στο αυλάκι, μια χούφτα χαλίκι που μπορεί να τη σπρώξει κάποιος ζώο–, η χαμοκέλα αυτή κρέμεται στο χείλος της αβύσσου, περιμένοντας τη μια και μοναδική κίνηση που της επιφυλάσσει το πεπρωμένο: την κατολίσθηση και την εγκατάλειψη.

Όταν ερημώσει και τούτο το χωριουδάκι, το πολύ πολύ να πουληθεί ως στάβλος ή αποθήκη για πενταροδεκάρες, ή θα τη ρημάξουν τα αγριόχορτα και με τον καιρό θα την παρασύρει ένα ποτάμι από λάσπη και χαλάζι.

Την ημέρα που αρχίζει ωστόσο αυτή η ιστορία, κατοικείται ακόμα. Μέσα δεν υπάρχει τίποτα άλλο παρά μια σερβάντα, μια καρέκλα κι ένα κρεβάτι, όλα ξεχαρβαλωμένα, και τα λιγοστά εργαλεία της ξυλουργικής τέχνης πάνω σε έναν πάγκο: ένα καλέμι, μια τανάλια, μια ράσπα· ξεραμένη ρετσινόκολλα μέσα σε ένα τσόφλι αυγού· ένας κόφτης, ένας σουγιάς. Οι τοίχοι έχουν σκαλιστεί με μυτερό εργαλείο, και στον τελευταίο, τον περασμένο χειμώνα ο γέρος που ζει εκεί ζωγράφισε, έτσι για ζεστασιά, ένα μαγκάλι με μια φωτιά να καίει κι από πάνω μια κατσαρόλα που βράζει και σύννεφα καπνού που μοιάζουν σαν αληθινά.

Για έναν γερο-ξυλουργό

Ο γέρος που ζει εκεί είναι ένας ξυλουργός με τραχιά γένια, καμπουριασμένους ώμους και ύφος αγριάνθρωπου· στο κεφάλι του φοράει μια περούκα στο χρώμα του καλαμποκάλευρου. Κυκλοφορούν πολλές φήμες για λόγου του στο χωριό. Λέγεται ότι ο πλουσιότερος από τους παππούδες του ζητιάνευε, μα όλοι ξέρουν πόσο οξύθυμος είναι, αφύς, πιο εύφλεκτος κι από σπίρτο.

κανείς δεν τον έχει δει ποτέ με γυναίκα. Εδώ και λίγο καιρό, η γλώσσα του έχει αρχίσει να κομπιάζει, μερικές φορές μάλιστα μπερδεύεται τόσο, που δεν μπορεί να συλλαβίσει ούτε καν τις πιο εύκολες λέξεις. Και δεν είναι λίγα τα βράδια που τον έχουν βρει σε κάποιο σοκάκι δίχως να ξέρει πού είναι, είτε να τσακώνεται νυχτιάτικα με τις σκιές των βελανιδιών και του φεγγαριού σε μια άγνωστη διάλεκτο. Τον αποκαλούν μάστορα, χλευάζοντάς τον, και Τζεπέτο βλασφημώντας ακόμη και το όνομα του Ιωσήφ: Τζουζέπε, Τζουζεπέτο, Τζεπέτο· είναι ο Ιωσήφ της χλεύης, κι αυτό είναι το τροπάρι που συνοδεύει όλους τους ανθρώπους που ζουν μονάχοι. Η αλήθεια είναι ότι η Ναζαρέτ του είναι ένα κακόψυχο χωριό στην κορυφή ενός από τα Απέννινα, που 'χει για αγαπημένο του παιχνίδι να λιθοβολεί τους κουτούς, τους μαγκούφηδες, τους φουκαράδες.

Για την ιδέα που ήρθε στο μυαλό του μαστρο-Αντόνιο

Η ιδέα ήρθε στο μυαλό του μαστρο-Αντόνιο ένα σαββατόβραδο εκεί που τα έπινε στην ταβέρνα με τον φαρμακοποιό, τον παπά, τον μπακάλη και τον ταχυδρόμο.

«Έχω ένα κούτσουρο, αλλά είναι τόσο σκληρό που δεν κάνει ούτε για φωτιά», είπε στους φίλους του. «Θα το χαρίσω στον Τζεπέτο. Εκείνος δεν λέει, όπου σταθεί κι όπου βρεθεί, ότι έχει ξεμείνει από ξύλα; Πριν του το δώσω όμως, θα του πω ότι είναι μαγικό, ότι γελάει αν το γαργαλήσεις κι ότι έχει μια φωνούλα που δεν το βουλώνει ποτέ. Για να δούμε αν πράγματι θα φτιάξει τη μαριονέτα που μας λέει συνέχεια κι αν θ' αρχίσει να περιπλανιέται εδώ κι εκεί, έτσι ζουρλός που είναι. Να δείτε που μετά δεν θα

μας ζητάει μονάχα ένα κομμάτι ψωμί κι ένα καρτούτσο κρασί».

Αυτά είπε ο πλουσιότερος ξυλουργός του χωριού στους φίλους του ένα βράδυ του χειμώνα τυλιγμένος στην κάπνα της ταβέρνας. Οι υπόλοιποι βρήκαν φαιινή την ιδέα του και στη σκέψη τι γέλιο θα έριχναν με την κατεργαριά του, φώναξαν τους ταβερνιάρηδες και όσους για τον έναν ή τον άλλο λόγο κάθονταν στα διπλανά τραπέζια, για να πιουν στην υγεία του Τζεπέτο του κορόιδου.

Δεν είχαν προλάβει καλά καλά να τελειώσουν το πρώτο μπουκάλι και όλο το χωριό είχε ήδη μάθει τη φάρσα που είχαν στήσει. Ο μαστρο-Αντόνιο και οι φίλοι του έτριβαν τα χέρια τους από τον ενθουσιασμό τους. Μια ώρα μετά, η μύτη τους είχε γίνει πιο κόκκινη κι από κεράσι.

Ένα κομμάτι ξύλο για δώρο

Δεν ήταν μαθημένος στις αβροφροσύνες, γι' αυτό όταν ο μαστρο-Αντόνιο του ανακοίνωσε ότι μπορούσε να πάρει αυτό το κούτσουρο στο εργαστήρι του –έτσι ακριβώς του είπε, στο εργαστήρι του– και να το κάνει ό,τι θέλει, γιατί όχι τη μαριονέτα που πάντα ονειρευόταν, ο Τζεπέτο έμεινε ασάλευτος, άναυδος, με μάτια βουρκωμένα και την περούκα του τόσο στραβή στο κεφάλι, που έμοιαζε με σκιάχτρο. Έτριβε τα χέρια του στο κουρελιασμένο του παντελόνι, τα σήκωνε ψηλά, τα κατέβαζε, οι κόρες των ματιών του κινούνταν πέρα δώθε. Είχε περάσει πολύς καιρός από τότε που του είχε κάνει κάποιος δώρο και δεν ήξερε πώς έπρεπε να νιώσει. Το μόνο που θυμόταν ήταν μια Πρωτοχρονιά, κάμποσα χρόνια πριν, όταν μια άστεγη που τάιζε

τις γάτες τού είχε προσφέρει το ξεκοκαλισμένο απομεινάρι μιας μπριζόλας, κι εκείνος δεν μπόρεσε να ψελλίσει ούτε καν ένα ευχαριστώ.

Πόσο εύκολο είναι να κάνουμε λάθος για τους άλλους. Ο μαστρο-Αντόνιο ήταν πάντα χολωμένος μαζί του και σχεδόν ποτέ δεν του έλεγε καλημέρα, αν τον πετύχαινε στον δρόμο. Ήταν άραγε ο ίδιος άνθρωπος με τούτον εδώ που του χάριζε ένα κούτσουρο από το οποίο θα μπορούσε να βγάλει ένα σωρό χρήματα; Πόσο μεγάλη καρδιά είχε για να στερηθεί κάτι τόσο πολύτιμο, μόνο και μόνο για να εκπληρώσει ο Τζεπέτο την επιθυμία του; Αναριγώντας σύγκορμος, έκανε πίσω ως τον τοίχο. Ο άλλος όμως επέμενε πως σε όλα τα δάση της χώρας δεν θα έβρισκε τίποτα καλύτερο για τη μαριονέτα του. Είναι αλήθεια, με την πρώτη ματιά μοιάζει με εκείνους τους τραχιούς και άγριους φλοιούς δέντρων, που τους πετάνε στα ποτάμια, δεν έπρεπε όμως να ξεγελαστεί, αυτός ο κορμός ήταν θαυματουργός, μαγικός, θα μπορούσε ακόμη και να μάθει να μετράει αν κάποιος είχε την υπομονή να τον δασκαλέψει και να τον γυαλίσει όπως πρέπει.

Το τι πέρασε από την ψυχή του Τζεπέτο εκείνη τη στιγμή είναι δύσκολο να το περιγράψει κανείς: το κεφάλι του γύριζε, στο στήθος του τον έπνιγε μια τέτοια ταραχή που τον έκανε να αισθάνεται μετέωρος, αμήχανος. «Στ' αλήθεια θέλετε να το δώσετε σ' εμένα; Μήπως κάνετε λάθος και ήταν να το δώσετε στον ντον Κάρλο ή στον δήμαρχο;» Και ο άλλος ορκιζόταν σε ό,τι είχε ιερό πως το προόριζε για εκείνον, μόνο για εκείνον, λες και ήταν το αφεντικό ενός πραγματικού ξυλουργείου και οι δυο τους κουβέντιαζαν σαν συνεργάτες που μοιράζονται την ξυλεία τους. Και όταν στο τέλος πείστηκε ότι δεν τον γελούσαν τα αυτιά του και ότι επρόκειτο στ' αλήθεια για ένα δώρο, έπεσε στα πόδια του

ευεργέτη του και άρχισε να του φιλάει τα χέρια και να τον αγκαλιάζει από ευτυχία, θα του φιλούσε ακόμα και τη μύτη μόλις θα σηκωνόταν όρθιος, αν ο άλλος δεν τον έσπρωχνε από τον σβέρκο, ενώ την ίδια στιγμή, πίσω από τα παντζούρια, όλοι οι φίλοι του σε απαρτία γελούσαν κάτω από τα μουστάκια τους.

Η γέννηση

Ο Τζεπέτο βγήκε από το μαραγκούδικο του μαστρο-Αντόνιο μ' εκείνο το κυρτό, ροζιασμένο κομμάτι ξύλου παραμάσχαλα, παραζαλισμένος σαν κοτόπουλο, μα όταν έφτασε στην κατηφόρα βάλθηκε να καλπάζει, κινδυνεύοντας να σπάσει κανένα κόκαλο· ήθελε να πέσει με τα μούτρα στη δουλειά κι άξαφνα ένοιωθε τριάντα χρόνια νεότερος. Μόλις όμως πήρε στα χέρια του το τσεκούρι και τον σουγιά, κάθισε στη σπασμένη του καρέκλα με την ανάσα του βαριά να τραντάζει το κορμί του. Για μια ώρα έμεινε να κοιτάζει αμίλητος εκείνο το κούτσουρο, να το χαϊδεύει με το δάχτυλο, να μετράει τα δαχτυλίδια του, μην μπορώντας να πιστέψει τούτο το θαύμα που του είχε λάχει. Κι ύστερα, έβαλε στην άκρη κάθε του σκέψη.

Δούλευε όλη νύχτα και την επόμενη μέρα από το πρωί ως και το μεσημέρι, δίχως να πάρει ανάσα, δίχως να φάει ένα αυγό, να ροκανίσει ένα καρότο. Πρώτα έβγαλε τον φλοιό και μετά άρχισε να λαξεύει το κούτσουρο, να του δίνει σχήμα, μόνο που ήταν γεμάτο ρόζους και για να τα καταφέρει χρειάστηκε να επιστρατεύσει όλη τη δύναμη που οι μαραγκιασμένοι του μυς φύλαγαν ακόμα μέσα τους. Πέρασε ώρες ολάκερες προσπαθώντας να τους κόψει, έναν έναν, ώσπου κατάφερε να φτιάξει μια

επιφάνεια λεία και τورνευτή, τόσο απαλή που αν ακουμπούσε κανείς το μάγουλό του στο ξύλο δεν κινδύνευε να γδαρθεί. Μα για να τα καταφέρει, μόχθησε σκληρά: τον πονούσαν τα χέρια του, κάποια στιγμή το δέρμα του άρχισε να σκάει και να ματώνει, και κάθε τόσο λάμπεις σαν πυγολαμπίδες τον τύφλωναν. Μόνο που εκείνος δεν το έβαζε κάτω: έφτιαξε το κεφάλι, κι ύστερα τους ώμους και τα πλευρά· του λάξεψε τη μύτη, του χάραξε το στόμα, σχημάτισε τις κόρες των ματιών και του κόλλησε βλεφαρίδες· στη μέση του κορμού τού έκανε μια τρύπα για αφαλό. Κανείς στον δρόμο δεν διαμαρτυρήθηκε για τον πάταγο από το τσεκούρι και την πλάνη. Κάπου κάπου, άκουγε τρανταχτά γέλια μέσα από το ξύλο, αλλά για καλή του τύχη τον είχε προειδοποιήσει ήδη ο μαστρο-Αντόνιο· άλλωστε εδώ και λίγους μήνες είχε αρχίσει να μιλάει με τα πράγματα γύρω του κι αυτά να του απαντούν, να τον φωνάζουν με το όνομά του. Ένα βήμα αν έκανε έξω από την πόρτα του, θα έβλεπε πως όλο το χωριό είχε μαζευτεί σιγά σιγά γύρω από το σπίτι του, περιμένοντας τα καλά μαντάτα, όπως όταν πηγαίνει κανείς επίσκεψη στην οικογένεια μιας ετοιμόγεννης και μένει κολλημένος εκεί, στο μυστικό δωμάτιο μαζί με τις μαμές.

Το βράδυ της δεύτερης μέρας τον είδαν να ανοίγει την ετοιμόρροπη πόρτα της σπηλιάς και να αδειάζει τον κουβά με τα πριονίδια. Κάτω από το αβέβαιο φως του δειλινού, εκείνος έμοιαζε με κερί που λιώνει. Κοιτούσε τον ουρανό σε ένα απροσδιόριστο σημείο, χωρίς να φορά την περούκα του, με τα λιγιστά του μαλλιά ανάκατα στους κροτάφους, λες και αγνάντευε το θέαμα ενός κομήτη που μόλις είχε κάνει την εμφάνισή του.